

Articles de consulta

Sobre la figura del mantenidor de les presentacions falleres i la seua aportació literària

Guillem Alborch, estudiós de Falles de Xàtiva

Llibret Falla Benlloch-Alexandre VI de Xàtiva

Article Finalista XIV Premi Soler i Godes al Millor Article d'un Llibret de Falla

Imaginem-nos que som a una presentació fallera... després del llarguíssim i desencertat apropòsit, l'emotiva imposició de bandes a les falleres majors, la inacabable recepció en l'escenari de les

seues respectives corts d'honor, l'apoteòsica apertura del quadre plàstic i les compromeses paraules del president, alguns d'ells o d'elles en la vida se les han vist de més grosses, mirem el rellotge i portem dues hores d'acte... pensem: *Àmin que açò ja s'acaba!* De sobte, el president, o presidenta, de la comissió reclama l'arribada a l'escenari del mantenidor de l'acte.

Escoltem l'inevitable murmuri... el respectable públic es remou en els seus seients, els xiquets que ploren perquè no aguanten més, hi ha qui aprofita per a anar al servei, dos espectadors de les butaques de la fila de darrere es diuen l'u

a l'altre: *eh! anem-nos-en al bar que ve el mantenidor...i tu pensem "sens dubte ara no és el millor moment per a que vinga ningú, per molt il·lustrat que siga, i ens reballe un discurs de més de vint minuts..."*.

Per què passa açò presentació rere presentació? Quina necessitat tenim de suportar un discurs inacabable després de dues hores d'acte? Ens hem parat a pensar d'on ve aquesta figura del mantenidor, o mantenidora, encabida a les presentacions falleres?

Sobre l'origen de la figura del mantenidor

*El pa ix de la farina;
la rosa naix del roser;
del mar es trau la sardina
i la Falla d'un carrer.
Però mai faríem res,
sense pessetes ni duros,
que allà on no hi ha diners
tot són apretons i apuros.
Així que no ens moguem a engany
i mirem les coses dretes;
després de lluitar tot l'any...
contem amb moltes pessetes?
No se n'eixim de la ratlla,
ni mamprenguem llarg viatge,
no siga que per la Falla
tinguem que empènyer el tratge.*

Josep Maria Ballester
(versos per a ser recitats per al d'una
presentació fallera de València als
anys seixanta)

Per a esbrinar on es troba l'origen del mantenidor d'una presentació fallera ens hem de remuntar a la segona meitat del segle XIX.

L'origen dels Jocs Florals a València data de 1859, arran que Teodor Llorente Olivares coneix a poc Marià Aguiló, llavors bibliotecari de la Universitat de València. Aguiló, com a mentor, i Llorente i Vicent Wenceslau Querol, llavors companys d'estudis, serien els impulsors. Tot i tenint en compte les reminiscències medievals d'aquests concursos poètics, els primers Jocs Florals es varen celebrar com a commemoració del quart centenari d'Ausiàs March, i en la modalitat en llengua valenciana els vencedors serien Víctor Balagueri Teodor Llorente. Des

d'aquell moment un gran sector dels intel·lectuals i dels polítics valencians donà suport als Jocs Florals, això contribuí al prestigi de la literatura culta en la nostra llengua.

A finals del segle XIX l'acte ja tenia unes característiques i peculiaritats establertes, consolidades per la celebració dels Jocs Florals per part de l'entitat cultural Lo Rat Penant any rere any. No debades s'establí com a element primordial la figura de la *Regina dels Jocs Florals* com a necessari element per enaltir la bellesa i les qualitats de la dona. Qui seria complimentada amb bonics poemes i dolces paraules per part dels il·lustres participants d'aquests concursos poètics i literaris.

Cal esmentar que la paraula "*mantenidor*" té el seu origen a l'edat mitjana, doncs així s'anomenava a cadascun dels cavallers que en les justes o torneigs sostenien la lluita contra els qui volien combatre. Havíem parlat abans de les reminiscències

medievals dels Jocs Florals, doncs bé, foren anomenats així, a partir d'aquell moment, cadascun dels qui formen el consistori o tribunal en els certàmens literaris i jocs florals...

L'evolució de la figura del mantenidor a les presentacions falleres de València

Paral·lelament, des d'inicis del segle XX, les comissions falleres de la ciutat de València realitzaren, ja de forma ininterrompuda, l'acte d'exaltació de les seues falleres majors adoptant com a pròpies algunes de les característiques dels Jocs Florals, sobretot, pel que fa a la disposició de la Fallera Major en un lloc destacat de l'escenari, la figura d'un presentador o conductor de l'acte i, curiosament, s'adoptà com a pròpia la paraula "mantenidor" per a referir-se a tot aquell qui, en un moment determinat de l'acte, apareixia a l'escena pronunciant un

discurs, més o menys erudit, i endreçant unes belles paraules a la Fallera Major, preferiblement en forma de poema compost a dretcient per a l'acte.

Als anys cinquanta i seixanta hagueren mantenidors d'un alt nivell literari i d'una notable eloqüència, sobretot, a les presentacions de les Falleres Majors de València. D'entre ells podem destacar a escriptors en la nostra llengua com Vicent Ferrís, Ismael Rosselló, Enric Matalí o Martí Domínguez. En canvi la seua figura junt a l'essència del seu paper en aquest tipus d'actes fallers es va desfigurant gradualment en incorporar al llistat d'il·lustres noms de mantenidors a la història de la presentació de la Fallera Major de València d'actors famosos, periodistes, directors de cinema i televisió... com Narciso Ibáñez Serrador, Antonio Ferrandis o Pepe Sancho entre molts altres, en definitiva es buscava, i es busca a personatges famosos que, en moltes ocasions pronuncien el seu discurs

en castellà, que deixen tímidament algun breu paràgraf en valencià per tal d'arrancar els aplaudiments del respectable públic.

D'aleshores ençà, la figura del mantenidor ha esdevingut menys important. Fins i tot, de vegades, és prescindeix d'ell. Tot al contrari que a les presentacions, o exaltacions a les falleres, les quals han evolucionant cap a un format cada cop més complet i enriquit. És per això que el paper a l'acte, del mantenidor, ha quedat reduït a una anecdòtica aportació literària en prosa i/o vers d'una qualitat discutible en la major part de les ocasions.

El mantenidor a les presentacions falleres de Xàtiva

Des què als any quaranta del passat segle es realitzaren a Xàtiva les primeres presentacions falleres la figura del

mantenedor ha estat present a imitació del format de presentació de fallera major originat, al cap i casal, als inicis del segle XX. Moltes personalitats del món de la cultura, el periodisme, o professionals rellevants de la ciutat, han xafat els escenaris per tal de “mantenir” l’acte amb un discurs unes vegades més encertat que altres i, fins i tot, recitant poemes, ara dels nostres clàssics, ara compostats per ells mateixa. El llistat seria inesgotable.

Hom recorda com a època més daurada, si més aïnes no es pot considerar així, com les dècades dels anys setanta i huitanta amb mantenidors, diguent-ne, especialitzats, sobretot, si recordem als molts versadors de llibrets de falla, els quals realitzaren, en més d’una ocasió, discursos de mantenidor a les presentacions falleres d’aquelles dècades. Noms com Ismael Martí, Josep Sanchis i Martínez, Enric Camañez Úbeda o Pep Santamaria “el Versador”, Vicent Biosca... ens venen a la memòria als que ja tenim

cert edat i acudíem a veure aquelles mítiques presentacions de l’antic Gran Teatre de Xàtiva. D’aquesta època ens quedem en una de les persones més reeixides de les que han exercit de mantenidors al llarg de la seua vida a les presentacions falleres de València i que tinguérem l’honor de d’escoltar l’any 1977 a la presentació de la falla de la Plaça Cid-Trinitat. Es tracta de l’escriptor de Canals Josep Maria Ballester qui pronuncià aquestes paraules amb la seua peculiar gràcia i sorna:

*I en veritat així era,
Que darrere del complit fet,
em reballà a la primera:
“Tu ens faràs el llibret”
-Quin llibret?
-El de la falla.
-Estàs poc equivocat!
Fer jo el llibret? Home calla.*

-Sí, així ho tenim acordat.

-Vicent, no ens moguem a engany.

Ja quedarem l’any passat...

-L’any passat no és enguany;

Deixem per nul lo parlat.

Mentre siga president

el llibre l’has de fer tu

i ara ho sóc, tin-ho present.

-Xe, no sigues importú!

Quantes voltes em tens dit,

que et deixaries la falla

per ser treball tan neguit

que et servirà de mortalla?

Josep Maria Ballester
(estret del discurs de mantenidor de la
presentació de la Falla El Cid 1977)

També destaquem ací el poema que el poeta canalí li dedicà a Palmira Guerola,

Fallera Major de la falla de la Plaça Cid-Trinitat d'aquell any, per a què hom puga llegir com era un sonet endreçat a una fallera major en aquella època:

A la Fallera Major...

*Portes del nostre sol la llum divina;
de nostre cel, la nítida claror;
de nostre camp, l'encant multicolor;
de nostres fonts, la rialla cristal·lina.*

*Dus del nostrat verger l'essència fina,
la tendra galanor, el ric primor.
I dus de Xàtiva, que és lo millor,
la gràcia i l'elegància que fascina.*

*Que tu eres, linda Palmi, tendra flor
que s'obri al verger del nostre amor,
al bes fragant de la brisa marcenca.*

*La bella entre belles, preferida;
la rosa feta Reina escollida,
per guapa, per fallera i xativenca.*

Podríem parlar d'una segona etapa diferenciada, pel que fa a la figura del mantenidor, la qual es produeix a partir de les presentacions falleres que comencen a realitzar-se al recent inaugurat Gran Teatre a partir de l'any 2001. Des d'aquell moment hi trobem a fallers de diferents comissió aportant els seu granet de sorra: Rafael Fuentes o Vicent Pla en Espanyoletó; Vicent Tormo o Josep Lluís Fitó en República Argentina; Javier Mallol o Guillem Alborch en Molina-Claret... El llistat és inesgotable. També han fet de mantenidors periodistes o presentadors com Pepe Gutiérrez, Arcadio Pascual, Vicent Grau, José Manuel Vicente... a les presentacions de les falleres majors de Xàtiva.

D'entre totes les aportacions literàries d'aquest període destaquem la de l'escriptor Toni Cucarella com a mantenidor de la presentació de les falleres majors de la Falla Molina-Claret

l'any 2004. Cucarella desenvolupà un excel·lent i compromès discurs titulat "Sense sang no es poden fer botifarres" i anava lligat al fil de l'argument d'aquella presentació basada en *La divina comèdia* de Dante Alighieri.

... Hem tornat a perdre i ara no hi ha cap porc amb la mort del qual retornarà la nostra esperança. Ja no serem lliures. Tothom canta amb els pulmons en la boca l'hime ingominiós: «Per a ofrenar noves glòries a Espanya...». Però jo a la meua filla li cante, si l'he de dormir, «la meua xiqueta és l'ama del corral i del carrer, de la figuera melera i la flor del taronger». I tot seguit, a cau d'orella, li dic, fluixet, fluixet, perquè no se'm desperte: «T'estime, filla, però has de saber que la nostra terra potser mai no serà lliure, i morirà, com moren els pobles que no tenen memòria, que no coneixen la seua història, que no tenen orgull. Però jo t'estime, com estime aquesta terra de gent ingrata, i mentre jo tindrè veu ho diré sempre, amb orgull de

ser Socarrat, fill de la ciutat de Xàtiva, incendiada pel borbó ressentit Felip V, bombardejada cruelment pels avions franquistes, diré bon dia i bona nit, home i dona, i fill i filla i diré riu i mar i cel i terra, i fins i tot diré, encara que només siga per tu i per mi, llibertat».

Finalment, acabà amb els versos dedicats a les falleres majors, furtant-li les paraules, això si, al nostre estimat Vicent Andrés Estelles:

*.../... No t'han parit per a dormir:
et pariren per a vetlar
en la llarga nit del teu poble.
Tu seràs la paraula viva
la paraula viva i amarga.../...*

Bibliografía

- Soler i Godes, Enric. Las Fallas 1849-1936. (2000) València, Albatros.
- Ariño Villarroya, Antonio., La ciudad ritual: la fiesta de las Fallas. (1992) Barcelona, Anthropos.
- Nicolau d'Olwer, Lluís. «Prefaci del llibre dels Jocs Florals de la Llengua Catalana del 1957: Any XCIX de la seva restauració». Democràcia contra dictadura: escrits polítics, 1915-1960. (2007) Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.